

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Թ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 21 .

1851

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՊԱՐՏՈՒՅ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ .

ՊԻՊՈՒՆԵԱՆ ԵԱՐԳԸ ՃԱՆՆԱԼ :

ԼԵՐԱՐՔՈՒ պաշտօնդ կամ տնական զբաղմունքդ թող չեն տար որ առջինին պէս երկար ժամանակ անցընես գիրք կարդալու , զգուշացիր այն խիստ սովորական դարձած պակասութենէն որով շատը կամ քիչ բան կը սորվին կամ աւմենեին չեն ուզեր սորվիլ . այսինքն այն ամենայն բաներն որ իրենք չեն սորված՝ կ'արհամարհեն , բան սորվելու ետեւէ եղողին վրայ քթերնուն տակէն կը ծիծաղին , ու տգիտութիւնը մարդկային ընկերութեան օգտակար բանի մը տեղ կ'ուզեն դնել :

Երհամարհէ դուն սուտ գիտութիւնը , վասն զի գէշ է . բայց յարգէ ճշմարիտ գիտութիւնը , վասն զի միշտ օգ-

տակար է : (Կարգէ ճշմարիտ գիտութիւնը՝ թէ՛ ունեցած ըլլաս անիկայ և թէ՛ անոր հասնելու կրցած չըլլաս :

Մանաւանդ թէ բոլոր հոգւովդ ետեւէ եղիր որ դուն քեզմէ անդադար յառաջադիմութիւն մը ունենաս , կամ մէկ գիտութեան մը մասնաւոր կերպով ետեւէ իյնալով , և կամ գէթ տեսակ տեսակ պիտանի գրքեր կարդալով : Երհանաւոր վիճակի մարդու մը համար աս կերպով միտքը կը թելը հարկաւոր բան է . ոչ միայն անկէջ առաջ եկած վայելչական զուարճութեանն ու խելք սորվելու բաներուն համար , հապա վասն զի գիտուն և ուսումնասէր մարդու աւուն հանելով՝ աւելի ազդեցութիւն

կ'ունենայ զուրիշները 'ի բարին յորդորելու : Վախանձը միշտ պատրաստ է լաւ մարդուն անունը կոտորելու . թէ որ անիկայ պատճառ մը կամ պատճառանք մը գտնէ զինքը տգէտ կամ տգիտութեան սլաշտպան անուանելու , հասարակ ժողովուրդը ան մարդուն բրած լաւ բաներն ալ գէշ կը սեպէ , վար կը զարնէ ու կըրցածին չափ կ'արգելէ :

Հաւատոյ , հայրենեաց , պատուոյ խնդիրները այնպիսի քաջ նահատակներ կ'ուզեն , որ նախ առաքինական ջանքով և ետքը գիտութեամբ ու մարդավարութեամբ աղէկ զինուած ըլլան : Այ բարեբարոյ մարդկանց՝ թէ որ չարամիտները կարենան իրաւամբ ըսել անոնց . « Ղուբ բան չէք սորված , ու սիրելի կերպ չունիք » :

Բայց բան գիտցողի անուն հանելու համար՝ չըլլայ թէ չունեցած տեղեկութիւններուդ ունեցող ձեւանաս : Բնական խաբէութիւն ցածութիւն է , ասանկ է նաև չգիտցած բանին գիտցող ձեւանալը : Թող որ խաբեբայ մը չկայ որ քիչ ատենէն դիմակը չբացուի չիյնայ , ու խայտառակութիւնը դուրս չելլէ :

Թէպէտ գիտութեան վրայ շատ մեծ համարում պիտի ունենանք , բայց պիտի նայինք որ անիկայ կուռքի պէս ալ չպաշտենք : Փափաքինք որ մենք ալ ուրիշներն ալ գիտութիւն ունենանք . բայց թէ որ քիչ բան կըրցանք սորվել միտարուինք , ու պարզ սրտով ինչ ըլլանիս ցուցնենք : Ետ բանի տեղեկութիւն ունենալը լաւ բան է , բայց որովհետև ամենէն աւելի հարկաւորը առաքինութիւնն է , աղէկ որ ասիկայ տգիտութեան հետ ալ կրնայ միաբանիլ :

Ուրեմն եթէ դուն շատ բան գիտես , անոր համար տգէտը մի արհամարհեր : Վիտութիւնը հարստութեան պէս է . փափաքելի բան է՝ ուրիշներուն աւելի օգուտ ընելու համար , բայց ով որ զուրկ է անկէց՝ որովհետև կրնայ ընտիր քաղաքացի ըլլալ՝ իրաւունք ունի պատկառելի ըլլալու :

Ուսաւորեալ մտածութիւններ տա-

րածէ քիչ կըթուծին ունեցող մարդկանց մէջ : Բայց ինչ տեսակ մտածութիւններ պիտի ըլլան : Այն թէ այնպիսի որ անոնցմով դիմացիներդ խմաստակ , վճռատու և չարամիտ կ'ըլլան : Այն թէ ան չափազանց բացազանչութիւնները որ թատերական խաղերու և շինծու ռամկական պատմութիւններու մէջ համով կ'երևնան . ուր միշտ ամենացած մարդիկը մէյմէկ դիւցազն կը ձեւանան , ու մեծամեծ մարդիկը մէյմէկ չարագործ . ուր մարդկային ընկերութեան բոլոր նկարագիրն ալ աւերած է որ զգուշի ըլլայ . ուր առաքինի կօշկակար անիկայ սեպուած է որ իր տիրոջը դէմ կռիւ կ'ընէ . ուր առաքինի տէր ան կը սեպուի՝ որ կօշկակարին աղջիկը իրեն հարս կ'առնէ . ուր ինչուան աւազակներն ալ գովելի մարդիկ կը ձեւանան , որպէս զի ով որ զանոնք չգովեր՝ զգուշի երևնայ :

Հասարակ ժողովուրդեան մէջի տգէտներուն մէջ տարածուելու լուսաւոր մտածութիւններն անոնք են՝ որ զմարդ մոլորութենէ և խաբէութենէ կը պահեն . անոնք՝ որ առանց գիտուն մարդուն և իրենցմէ աւելի իշխանութիւն ունեցող մարդուն վատ երկրպագութիւն ընել տալու , կը սորվեցնեն իրենց ազնիւ կերպով մը թէ ինչ բան է ակնածութիւնը , բարեսրտութիւնն ու երախտագիտութիւնը . անոնք՝ որ կը հեռացնեն զիրենք անիշխանութեան կամ ռամկավարութեան կատաղի ու անխելք երեւակայութիւններէն . անոնք՝ որ կը սորվեցնեն իրենց բարեպաշտական վայելութեամբ կատարել այն աչքի չզարնող բայց պատուաւոր պաշտօններն որ Եստուծոյ նախախնամութիւնը տրուել է իրենց . անոնք՝ որ կը սորվեցնեն իրենց թէ հարկաւոր են ընկերական անհաւասարութիւնները . թէպէտ և՛ առաքինի ըլլանք նէ՛ ամենքնիս ալ հաւասար ենք Եստուծոյ առջևը :

ԳԼՈՒԽ ԻԸ .

Սարգսավարութիւն :

ՈՐՈՇ Տէտ որ վարուիս՝ ամենուն հետ ալ մարդավար եղիր : Սարգսավարութեամբ սիրելի կերպեր կը սորվիս , անով սիրել ալ կը սորվիս : Ով որ իր վարմունքին մէջ կոշտ , կասկածոտ , արհամարհոտ կերպեր կը բանեցնէ՝ չարասրտութեան կը վարժի : Ուստի ան քաղաքավարութենէն երկու մեծամեծ փնասներ առաջ կու գան . մէյմը որ ան քաղաքավարին բնութիւնը կ'աւրէ , մէյմ՝ ալ որ ընկերոջը սիրտը կը ցաւցընէ կամ բարկութիւնը կը շարժէ :

Իայց ջանքդ ան միայն չըլլայ որ կերպերուդ մէջ մարդավարութիւն ունենաս . նայէ որ քու ամէն երեւակայութիւններուդ , ամէն փափաքներուդ , ամէն զգացմունքներուդ մէջ ալ մարդավարութիւն գտնուի :

Ի՞նչ մարդն որ հոգ չընէր իրեն խելքը ցած մտածութիւններէ ազատելու , և շատ անգամ տեղիք կու տայ անոնց , խիստ շատ անգամ անոնցմով պարսաւելի գործողութեանց մէջ կ'իյնայ :

Սարգիկ կը տեսնես որ այնչափ ցած աստիճանի ալ չեն՝ ու կոշտ կատակներ կը գործածեն և անամօթ լեզու մը կը բանեցնեն . մի հետեւիր անոնց : Բու լեզուիդ մէջ արուեստակեալ զարդարանք չըլլայ , բայց մաքուր ըլլայ ամէն տեսակ ռամկական տգեղութիւններէ , այն անխելք բացառանշութիւններէն որոնցմով անկիրթ մարդիկ իրենց խօսակցութիւնը կը ջանան զարդարել , այն ամենայն ցած ծաղրաբանութիւններէն որոնցմով շատ մարդիկ ուրիշներուն համեստութեանը կը դպչին :

Իայց խօսակցութեանդ գեղեցկութիւն տալը պզտիկուց պիտի սկսիս : Ով որ քսանըհինգ տարեկան ըլլալէն առաջ աս գեղեցկութիւնը չէ ունեցած՝ ետքը չունենար : Ընթէ արուեստակեալ շինծու գեղեցկութիւն , նորէն կ'ըսեմ , հասկա համեստ ու ազնիւ խօսակցութիւն , այնպիսի խօսքեր որ լսողներուն

ուրախութիւն , մխիթարութիւն , քաղցրութիւն ու առաքինութեան սէր պատճառեն :

Տանա որ բառերդ ընտիր ու ձայնդ բարեյարմար ընելով ալ հաճոյական ընես խօսակցութիւնդ : Իրելի կերպով խօսողը մտիկ ընողներուն սիրտը կը վաստըկի . ուստի երբոր հարկ ըլլայ զիւրենք ի բարին յորդորել կամ չարէն հեռացնել , աւելի ազդեցութիւն կ'ունենայ անոնց վրայ : Ի՞նչ պարտքն է որ կատարելագործենք այն ամենայն գործիքներն որ Ետուած կու տայ մեզի մեր ընկերներուն օգնելու համար . ուրեմն մտքերնիս ուրիշի հասկըցնելու կերպն ալ պիտի կատարելագործենք :

Երբոր մէկը չափէ դուրս կոպիտ կերպով կը խօսի , բան մը կը կարգայ , ուրիշի հետ կը տեսնուի , դիմացը կը կենայ կամ կը նստի , պատճառը ոչ այնչափ ան է որ լաւ ընելու կարողութիւն չունի , որչափ ամօթալի ծուլութիւնն է . ինքզինքը օրէ օր լաւցընելու և ուրիշներուն պէտք եղած պատիւը տալու աշխատիլ չուզին է :

Իայց երբոր դուն մարդավարութիւնը քեզի պարտք ճանչնաս , և միտքդ բերես որ իրաւյրնէ պարտական ենք այնպիսի կերպով շարժիլ որ մեր ներկայութիւնը պատիժ չըլլայ ուրիշի , հասկա մանաւանդ ուրախութիւն ու բարիք , ան ատենն ալ տմարդի մարդկանց վրայ մի սրգողիր : Ետած է որ երբեմն ազնիւ գոհարները ցեխոտ կ'ըլլան : Ի՛նչ լաւ կ'ըլլար որ ցեխ չտեսնուէր վրանին , և սակայն ան դժբաղդութեան մէջ ալ իրենք գոհար են :

Եթ մարդավարութիւն է անխոնջ զուարթութեամբ համբերելը այնպիսի մարդկանց , ինչպէս նաև անթիւ անհամար նեղացուցիչ ու անխելք մարդկանց : Երբոր առիթ չունիս իրենց օգուտ մը ընելու , կրնաս քովէդ հեռացնել զիրենք , բայց ոչ երբեք այնպիսի կերպով պիտի հեռացնես որ հասկընան թէ չհաւնեցար իրենց : Ի՛նչ լաւ է ոչ , կամ ան է որ սրտերնին կը կոտորի , կամ ան է որ քեզի դէմ ատելութիւն կ'ունենան :